

MAŁGORZATA CHACKIEWICZ

O B O W I A Z U J A C E R E G U L A C J E P R A W N E
D O T Y C Z A C E K O N T R O L I O B R O T U
G I N A C Y M I G A T U N K A M I R O Ś L I N I Z W I E R Z A T
Z A W A R T E W K O N W E N C J I W A S Z Y N G T O Ń S K I E J (C I T E S),
P R A W I E U N I J N Y M O R A Z U S T A W O D A W S T W I E P O L S K I M

Nieustanna i ciągła eskalacja wpływu człowieka w otaczające go środowisko skutkowała i skutkuje do dzisiaj znacznymi zmianami w przyrodzie i środowisku naturalnym. Wpływ ten ponadto ulega ciągłym zmianom, ponieważ jest ściśle związany z przemianami kulturowymi, cywilizacyjnymi i gospodarczymi.

W związku z narastającym problemem związanym z dużym zagrożeniem dla ginących gatunków roślin i zwierząt oraz jego międzynarodowym charakterem, konieczne było zahamowanie dalszego rozwoju tego zjawiska poprzez uregulowania prawne. Przykładem rozwiązania problemu zagrożenia przyrody i środowiska przyrodniczego, które jest zjawiskiem globalnym i ponadnarodowym, są stosowne przepisy prawa. Należy do nich zaliczyć akty prawne o charakterze porozumień międzynarodowych, których celem nadrzędnym jest ochrona niektórych gatunków w skali całego kontynentu czy świata. Przykładem jest Konwencja Waszyngtońska CITES, dotycząca obrotu dzikimi zwierzętami i roślinami¹.

Idea potrzeby uchwalenia konwencji dotyczącej międzynarodowej kontroli obrotu florą i fauną, po raz pierwszy pojawiła się w 1960 r. na spotkaniu Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN). Zgromadzeni przedsta-

Dr MAŁGORZATA CHACKIEWICZ – adres do korespondencji: 35-329 Rzeszów, ul. Krzyżanowskiego 6/14.

¹ Por. H. Piękoś-Mirkowa, Z. Mirek, *Atlas roślin chronionych*, Warszawa 2003, s. 12.

wiele różnych krajów doszli do wspólnego wniosku, że tylko skonsolidowane, międzynarodowe działania dadzą wymierne efekty w ograniczaniu degradacji środowiska naturalnego. Znaczną rolę jako organizator działań w tym zakresie odegrała Organizacja Narodów Zjednoczonych.

Przełomowym momentem współpracy międzynarodowej w dziedzinie ochrony przyrody było ogłoszenie w 1969 r. raportu sekretarza generalnego ONZ U'Thanta pt. „Człowiek i środowisko”. Przedstawiony na XXIII Sesji ONZ raport ukazał ogromny kryzys ekologiczny o zasięgu globalnym i niebezpieczeństwa związane z degradacją środowiska. Pojawiło się wtedy pojęcie „ochrona naturalnego środowiska”², które oznacza świadome oddziaływanie człowieka na środowisko, ograniczenie zakłócenia równowagi biologicznej oraz stwarzanie warunków do odbudowy środowiska.

Na konkretne działania trzeba było czekać do kolejnej konferencji „Człowiek i środowisko”, która odbyła się w Sztokholmie w 1972 r. Została ona zorganizowana przez Program Ochrony Środowiska ONZ (UNEP). Efektem tej konferencji było spotkanie przedstawicieli 88 państw w 1973 r. w Waszyngtonie, na którym przyjęto tekst Konwencji o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem³.

Konwencja została podpisana w dniu 3 marca 1973 r., natomiast jej postanowienia weszły w życie 1 lipca 1975 r. tylko wobec tych państw, które złożyły w depozycie Rządu Konfederacji Szwajcarskiej dokumenty o jej ratyfikacji. W następnych latach do Konwencji CITES przystępowały kolejne państwa. Polska ratyfikowała przystąpienie do Konwencji Waszyngtońskiej 12 grudnia 1989 r. Weszła ona w życie w polskim prawie 12 marca 1990 r. Oświadczenie rządowe oraz tekst Konwencji zostały ogłoszone w Dzienniku Ustaw z 4 kwietnia 1991 r.⁴

Głównym powodem ustanowienia Konwencji Waszyngtońskiej było rosnące zagrożenie występujących w warunkach naturalnych wielu gatunków fauny i flory. Konwencja ma również na celu ograniczenie nadmiernej eksploatacji oraz obrotu dzikimi zwierzętami i roślinami, rozpoznawalnymi częściami, a także produktami pochodnymi, lub medykamentami. Oprócz tego

² A. H a b e r, *Polska a międzynarodowa ochrona środowiska. Wybrane międzynarodowe akty prawne dotyczące ochrony środowiska, których stroną jest Polska*, Gliwice 1992, s. 14.

³ Por. Z. K r z e m i ń s k i, *Podłoże wprowadzania Konwencji o Międzynarodowym Handlu Dzikimi Zwierzętami i Roślinami Gatunków Zagrożonych wyginięciem (CITES). Materiały pomocnicze dla celników*, Poznań 1995, s. 5-6.

⁴ Dz. U. z 1991 r., Nr 27, poz. 112 i 113. Poprawki do polskiego przekładu Konwencji zostały ogłoszone w Dz. U. z 2000 r., Nr 66, poz. 802, pkt 1, pkt 2, pkt 3.

Konwencja wprowadza przepisy dotyczące zapewnienia humanitarnego traktowania zwierząt podczas transportu. Organem koordynującym i doradczym jest Sekretariat Konwencji CITES, którego siedziba znajduje się w Genewie, natomiast Stały Komitet pełni funkcję polityczną i doradczą w zakresie wdrażania przepisów Konwencji, nadzoruje budżet Sekretariatu, pracę innych komitetów oraz przygotowuje projekty rezolucji. Ponadto powołane są komitety ds. zwierząt i roślin, które skupiają specjalistów z tych dziedzin, dokonują okresowych przeglądów gatunków w celu zapewnienia zrównoważonego handlu. Komitet ds. Nomenklatury zajmuje się przestrzeganiem poprawnego nazewnictwa gatunków, podgatunków lub odmian botanicznych⁵.

W związku z ratyfikacją Konwencji Waszyngtońskiej na państwa zwane Stronami nakładane są określone zobowiązania, np. wprowadzenie w życie odpowiednich przepisów krajowych dotyczących konfiskaty okazów pochodzących z przemytu oraz nielegalnego handlu, jak również stosowanie kar. Strony zobligowane są do ustanowienia organu naukowego i organu administracyjnego. W Polsce organem naukowym, czyli opiniodawczo-doradczym, jest Państwowa Rada Ochrony Przyrody (PROP), natomiast urzędem administracyjnym wydającym m.in. zezwolenia i świadectwa oraz sporządzającym raporty i statystyki, jest Ministerstwo Środowiska.

Najważniejszą z form współpracy między Stronami Konwencji CITES są odbywające się co dwa lub trzy lata konferencje Stron. Dotychczas odbyło się 14 takich spotkań. Należy przypomnieć daty oraz miejsca, w których się dotychczas odbywały: San José (Kostaryka), 19-30 marca 1979 r.; New Delhi (Indie), 25 lutego-8 marca 1981 r.; Gaborone (Botswana), 19-30 kwietnia 1983 r.; Buenos Aires (Argentyna), 22 kwietnia-3 maja 1985 r.; Ottawa (Kanada), 12-24 lipca 1987 r.; Lozanna (Szwajcaria), 9-20 października 1989 r.; Kyoto (Japonia), 2-13 marca 1992 r.; Fort Lauderdale (USA), 7-18 listopada 1994 r.; Harare (Zimbabwe), 9-20 czerwca 1997 r.; Gigiri (Kenia), 10-20 kwietnia 2000 r.; Santiago (Chile), 3-15 listopada 2002 r.; Bangkok (Tajlandia), 2-14 października 2004 r.; Haga (Holandia), 3-15 czerwca 2007 r.⁶

Konwencja Waszyngtońska reguluje handel około pięciu tysięcy gatunków zwierząt i dwudziestu ośmiu tysięcy gatunków roślin, w stosunku do których poziom handlu może spowodować problemy w ich ochronie⁷. Ponadto Kon-

⁵ http://www.mos.gov.pl/przyroda/konwencje_przyrodnicze/konwencja_waszyngtonska_CITES/informacje_wyjasnienia/Informator_CITES_EU.pdf 14.06.2009.

⁶ <http://www.cites.org/eng/res/index.shtml> 21.04.2009.

⁷ <http://www.cites.org/eng/disc/species.shtml> 21.04.2009.

wencja zakazuje handlu około 600 gatunkami zwierząt oraz 300 gatunkami roślin, które są zagrożone wyginięciem⁸.

Konwencja CITES grupuje gatunki w zależności od stopnia zagrożenia wyginięciem danego gatunku w postaci trzech załączników: I, II i III. Załącznik I obejmuje gatunki zagrożone wyginięciem, handel, który jest poddawany ścisłej reglamentacji i dozwolony w szczególnych przypadkach. Załącznik II obejmuje gatunki, które obecnie nie są zagrożone wyginięciem, ale handel nimi powinien być poddany ścisłej reglamentacji. Załącznik III obejmuje gatunki, które jedna ze Stron Konwencji uzna za właściwe objęcie ich reglamentacją.

W załączniku I jest ponad 500 grup taksonomicznych, obejmujących tysiące gatunków, np. wszystkie lemury, mały człekokształtny, pandy, wiele gatunków małp z Południowej Ameryki, wieloryby, leopardy, słonie, nosorożce, żółwie morskie, niektóre krokodyle, jaszczurki, olbrzymie salamandry i niektóre małże, wiele gatunków ptaków drapieżnych, żurawie, oraz wiele gatunków papug⁹. Każdy okaz gatunku z załącznika I, który jest przedmiotem eksportu, powinien mieć zezwolenie eksportowe. Otrzymanie zezwolenia jest poprzedzone opinią organu naukowego o tym, że eksport nie zaszkodzi w utrzymaniu gatunku oraz ustaleniu przez organ administracyjny, że nie został pozyskany wbrew obowiązującemu prawu i będzie przewożony w taki sposób, aby zapobiec ewentualnemu okaleczeniu lub okrutnemu traktowaniu.

Import gatunków wymienionych w załączniku I wymaga uzyskania zezwolenia importowego lub zezwolenia eksportowego, albo świadectwa reeksportu. Przy sprowadzaniu gatunków z załącznika I z morza, wymagane jest uzyskanie świadectwa od organu administracyjnego państwa, na które dany okaz jest sprowadzany.

Załącznik II zawiera około 270 taksonów, obejmujących dziesiątki tysięcy gatunków, włączając wszystkie kaktusy i orchidee (których jest co najmniej 25.000), mały należący do rzędu naczelnych, dzikie koty, wydry, walenie, delfiny, morświny, ptaki drapieżne, żółwie, krokodyle – gatunki niewymienione w załączniku I. Ponadto załącznik II obejmuje foki, niektóre węże, koralowce, czarne bociany, rajskie ptaki, motyle¹⁰.

W przypadku eksportu okazów wymienionych w załączniku II, należy posiadać zezwolenie eksportowe, które jest wydawane przez organ administracyjny po zasięgnięciu opinii organu naukowego. Następnie organ administra-

⁸ Por. H. Werblan - Jakubiec, M. Kukier - Wyrwicka, M. Zych, *Rośliny CITES przewodnik z płytą*, Warszawa 2004, s. 7.

⁹ Por. *Materiały pomocnicze dla celników*, red. J. Śmiełowski, wyd. III, Poznań 1995, s. 6.

¹⁰ Por. tamże.

cyjny państwa eksportu ustali, że został pozyskany zgodnie z prawem i będzie przewożony w warunkach określonych przez obowiązujące prawo o ochronie zwierząt i roślin. Import gatunków z załącznika II wymaga zezwolenia eksportowego lub świadectwa reeksportu. Sprowadzenie z morza gatunków z załącznika II wymaga uzyskania świadectwa od organu administracyjnego państwa, na którego terytorium jest sprowadzany.

Natomiast w przypadku eksportu okazów z załącznika III wymagane jest zezwolenie eksportowe. W przypadku reeksportu wymagane jest świadectwo uzyskane od organu administracyjnego państwa reeksportu, które potwierdzi, że okaz został przetworzony w tym państwie lub jest reeksportowany.

Głównym celem Konwencji Waszyngtońskiej jest stworzenie międzynarodowej ochrony gatunków roślin i zwierząt zagrożonych wyginięciem oraz opracowanie planu strategicznych działań w celu przywrócenia ich do naturalnego środowiska. Regulacje zawarte w CITES określają warunki współpracy między wszystkimi Stronami Konwencji, tzn. przedstawicielami rządu, organizacji zajmujących się sprawami ochrony przyrody, stowarzyszeń hodowców przede wszystkim tych, którzy zajmują się handlem zwierzętami oraz materiałami z nich pochodzącymi.

Należy podkreślić, że Konwencja nie zabrania obrotu zwierzętami czy roślinami, a jedynie określa warunki, jakie muszą być spełnione, aby handel okazami roślin i zwierząt nie stanowił zagrożenia dla występowania tych gatunków. Postanowienia Konwencji m.in. określają, że Strony Konwencji są zobowiązane do podjęcia określonych środków w celu jej przestrzegania, np.: a) wprowadzanie sankcji karnych za handel lub przetrzymywanie okazów ginących gatunków oraz egzekwowanie tychże sankcji; b) konfiskatę lub zwrot do państwa eksportu; c) ochronę żywych okazów zwierząt i roślin w czasie tranzytu, przetrzymywania lub przewozu.

Według informacji z kwietnia 2009 r. przepisy Konwencji Waszyngtońskiej CITES ratyfikowało 175 państw na świecie¹¹. Poniżej przedstawiono nazwy krajów oraz daty ukazania się aktów prawnych, zawierających przepisy regulujące handel dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem Konwencji Waszyngtońskiej CITES.

1 Stany Zjednoczone Ameryki (01/07/1975)
2 Nigeria (01/07/1975)

3 Szwajcaria (01/07/1975)
4 Tunezja (01/07/1975)
5 Szwecja (01/07/1975)

¹¹ <http://www.cites.org/disc/parties/chronolo.shtml> 21.04.2009.

- 6 Cypr (01/07/1975)
- 7 Ekwador (01/07/1975)
- 8 Chile (01/07/1975)
- 9 Urugwaj (01/07/1975)
- 10 Kanada (09/07/1975)
- 11 Mauritius (27/07/1975)
- 12 Nepal (16/09/1975)
- 13 Peru (25/09/1975)
- 14 Kostaryka (28/09/1975)
- 15 Republika Południowej Afryki (13/10/1975)
- 16 Brazylia (04/11/1975)
- 17 Madagaskar (18/11/1975)
- 18 Nigeria (07/12/1975)
- 19 Maroko (14/01/1976)
- 20 Ghana (12/02/1976)
- 21 Papua Nowa Gwinea (11/03/1976)
- 22 Niemcy (20/06/1976)
- 23 Pakistan (19/07/1976)
- 24 Finlandia (08/08/1976)
- 25 Indie (18/10/1976)
- 26 Kongo (18/10/1976)
- 27 Norwegia (25/10/1976)
- 28 Australia (27/10/1976)
- 29 Wielka Brytania (31/10/1976)
- 30 Iran (01/11/1976)
- 31 Paragwaj (13/02/1977)
- 32 Seszele (09/05/1977)
- 33 Gujana (25/08/1977)
- 34 Dania (24/10/1977)
- 35 Senegal (03/11/1977)
- 36 Nikaragua (04/11/1977)
- 37 Gambia (24/11/1977)
- 38 Malezja (18/01/1978)
- 39 Wenezuela (22/01/1978)
- 40 Botswana (12/02/1978)
- 41 Egipt (04/04/1978)
- 42 Monako (18/07/1978)
- 43 Francja (09/08/1978)
- 44 Panama (15/11/1978)
- 45 Togo (21/01/1979)
- 46 Kenia (13/03/1979)
- 47 Jordania (14/03/1979)
- 48 Indonezja (28/03/1979)
- 49 Sri Lanka (02/08/1979)
- 50 Bahamy (18/09/1979)
- 51 Boliwia (04/10/1979)
- 52 Włochy (31/12/1979)
- 53 Gwatemala (05/02/1980)
- 54 Tanzania (27/02/1980)
- 55 Liechtenstein (28/02/1980)
- 56 Izrael (17/03/1980)
- 57 Japonia (04/11/1980)
- 58 Republika Środkowoafrykańska (25/11/1980)
- 59 Ruanda (18/01/1981)
- 60 Surinam (15/02/1981)
- 61 Zambia (22/02/1981)
- 62 Portugalia ((11/03/1981)
- 63 Chiny (08/04/1981)
- 64 Argentyna (08/04/1981)
- 65 Liberia (09/06/1981)
- 66 Mozambik (23/06/1981)
- 67 Zimbabwe (17/08/1981)
- 68 Kamerun (03/09/1981)
- 69 Belize (21/09/1981)
- 70 Filipiny (16/11/1981)
- 71 Kolumbia (29/11/1981)
- 72 Gwinea (20/12/1981)
- 73 Bangladesz (18/02/1982)
- 74 Austria (27/04/1982)
- 75 Malawi (06/05/1982)
- 76 Sudan (24/01/1983)
- 77 Saint Lucia (15/03/1983)
- 78 Tajlandia (21/04/1983)
- 79 Congo (01/05/1983)
- 80 Belgia (01/01/1984)

-
81 Algieria (21/02/1984)	115 Estonia (20/10/1992)
82 Luksemburg (12/03/1984)	116 Słowacja (01/01/1993)
83 Trynidad i Tobago (18/04/1984)	117 Czechy (01/01/1993)
84 Benin (28/05/1984)	118 Grecja (06/01/1993)
85 Holandia (18/07/1984)	119 Barbados (09/03/1993)
86 Honduras (13/06/1985)	120 Korea Południowa (07/10/1993)
87 Węgry (27/08/1985)	121 Wietnam (20/04/1994)
88 Afganistan (28/01/1986)	122 Saint Kitts and Nevis (15/05/1994)
89 Somalia (02/03/1986)	123 Mali (16/10/1994)
90 Hiszpania (28/08/1986)	124 Rumunia (16/11/1994)
91 Singapur (28/02/1987)	125 Erytrea (22/01/1995)
92 Dominicana (17/03/1987)	126 Sierra Leone (26/01/1995)
93 Salwador (29/07/1987)	127 Wybrzeże Kości Słoniowej (19/02/1995)
94 Burundia (06/11/1988)	128 Comoros (21/02/1995)
95 Saint Vincent i Grenadyny (28/02/1989)	129 Dominikana (02/11/1995)
96 Czad (03/05/1989)	130 Republika Białoruś (08/11/1995)
97 Gabon (14/05/1989)	131 Mongolia (04/04/1996)
98 Etiopia (04/07/1989)	132 Arabia Saudyjska (10/06/1996)
99 Malta (16/07/1989)	133 Georgia (12/12/1996)
100 Nowa Zelandia (08/08/1989)	134 Turcja (22/12/1996)
101 Vanuatu (15/10/1989)	135 Łotwa (12/05/1997)
102 Burkina Faso (11/01/1990)	136 Suazi (27/05/1997)
103 Polska (12/03/1990)	137 Jamajka (22/07/1997)
104 Emiraty Arabskie (09/05/1990)	138 Jemen (03/08/1997)
105 Kuba (19/07/1990)	139 Myanmar (11/09/1997)
106 Państwo Brunei Darussalam (02/08/1990)	140 Kambodża (02/10/1997)
107 Gwinea (14/08/1990)	141 Antigua i Barbuda (06/10/1997)
108 Namibia (18/03/1991)	142 Uzbekistan (08/10/1997)
109 Bułgaria (16/04/1991)	143 Fidzi (29/12/1997)
110 Meksyk (30/09/1991)	144 Mauretania (11/06/1998)
111 Uganda (16/10/1991)	145 Azerbejdżan (21/02/1999)
112 Związek Radziecki (01/01/1992)	146 Grenada (28/11/1999)
113 Dżibuti (07/05/1992)	147 Ukraina (29/03/2000)
114 Gwinea Równikowa (08/06/1992)	148 Islandia (02/04/2000)

150 Słowenia (23/04/2000)	163 Lesotho (30/12/2003)
151 Chorwacja (12/06/2000)	164 Laos (30/05/2004)
152 Jugosławia i Macedonia (02/10/2000)	165 Palau (15/07/2004)
153 Mołdawia (27/06/2001)	166 Samoa (07/02/2005)
154 Katar (06/08/2001)	167 San Marino (20/10/2005)
155 Wyspy Św. Tomasza i Książęca (07/11/2001)	168 Kabu Verdi (08/11/2005)
156 Litwa (09/03/2002)	169 Serbia (03/06/2006)
157 Irlandia (08/04/2002)	170 Montenegro (03/06/2006)
158 Kuwejt (10/11/2002)	171 Wyspy Solomona (24/06/2007)
159 Bhutan (13/11/2002)	172 Kirgistan (02/09/2007)
160 Libia (28/04/2003)	173 Oman (17/06/2008)
161 Syria (29/07/2003)	174 Armenia (21/01/2009)
162 Albania (25/09/2003)	175 Bośnia i Hercegowina (21/04/2009)

W prawodawstwie Wspólnoty Europejskiej przepisy dotyczące handlu dzikimi zwierzętami i roślinami wychodzą poza uregulowania Konwencji Waszyngtońskiej. Przykładem tego są bardziej rozbudowane aneksy (A-D), które obejmują gatunki nieuwzględnione w CITES.

Zgodnie z ustaleniami dokonanymi podczas 12. sesji Stron Konwencji, która odbyła się w Santiago (Chile) w dniach 3-15 listopada 2002 r., wprowadzono zmiany do dodatków do Konwencji, w drodze przeniesienia niektórych gatunków z załącznika II do załącznika I, które wcześniej nie zostały wymienione w żadnym z załączników, niektóre gatunki z załącznika II dodano a inne skreślono.

Przepisy Konwencji Waszyngtońskiej oraz rozporządzenia Unii Europejskiej ściśle określają tryb postępowania i wymagane dokumenty przy imporcie, eksporcie i reeksportie gatunków zagrożonych wyginięciem. Przykładem jest Rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r.¹² w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi. Zawiera ono listę gatunków objętych reglamentacją handlu, informacje o przestrzeganiu procedur, wymaganych dokumentach (zezwoleń na przywóz i wywóz, świadectwa na powrotny wywóz, zawiadomienia przywozowe oraz świadectwa handlu wewnętrznego). Ponadto określa zasady przemieszczania

¹² Rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi, Dz. U. L. 61 z 3.3.1997.

żywych okazów oraz rodzaje naruszeń. Ustanawia konieczność powołania organów na szczeblu Unii Europejskiej, takich jak Komitet ds. Handlu Dziką Fauną i Florą, Grupę ds. Przeglądu Naukowego oraz Grupę ds. Egzekwowania Prawa.

Wprowadzanie zmian w załącznikach świadczy o stałym kontrolowaniu zagrożenia danych gatunków z uwzględnieniem kraju ich występowania. Każda ze Stron Konwencji podczas sesji konferencji Stron ma prawo do składania wniosków o dokonanie zmian w załącznikach w zależności od stopnia zagrożenia gatunku.

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 865/2006 z dnia 4 maja 2006 r.¹³ ustanawiające przepisy wykonawcze do rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi; wchodzi w życie z dniem 9 lipca 2006 r. i uchyla dotychczas obowiązujące rozporządzenie (WE) nr 1808/2001.

Jedną ze zmian, jakie wprowadza rozporządzenie (WE) nr 865/2006, jest rozszerzenie pozycji okazów, na których przywóz i wywóz nie jest wymagane zezwolenie:

a) kawioru gatunków jesiotra (*Acipenseriformes spp.*), do 250 gramów na osobę,

b) „pałeczek deszczowych” z kaktusa (*Cactaceae spp.*), do trzech sztuk na osobę (instrumenty muzyczne z pnia kaktusa),

c) martwych przetworzonych okazów (*Crocodylia spp.*), z wyjątkiem mięsa i trofeów myśliwskich, do czterech na osobę,

d) muszli skrzydelnika olbrzymiego (*Strombus gigas*), do trzech sztuk na osobę,

e) konika morskiego (*Hippocampus spp.*), do czterech okazów na osobę,

f) muszli przydaczni (*Tridacnidae spp.*), do trzech okazów, z których każdy może być jedną całą muszlą lub dwiema pasującymi do siebie połowami, nie więcej niż 3 kg na osobę.

Rozporządzenie zawiera wzory obowiązujących formularzy: zezwoleń, świadectw, zawiadomień, podań oraz wzory oznakowań przesyłek okazów przeznaczonych do celów naukowych. Określa zasady, warunki wydawania tych dokumentów oraz okresy ich ważności.

¹³ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 865/2006 z dnia 4 maja 2006 r. ustanawiające przepisy wykonawcze do rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi, Dz. U. L. 166/1 z 19.6.2006.

Dodatkowo rozporządzenie rozszerza katalog dokumentów stosowanych w obrocie okazami CITES, a mianowicie o świadectwo dla wystaw objazdowych i świadectwo własności prywatnej.

Powyższe rozporządzenie wprowadza wiele uregulowań, które powinny zwiększyć skuteczność przestrzegania prawa. Z jednej strony umożliwia uproszczenie pewnych procedur (np. dotyczących wydawania odpowiednich dokumentów, umożliwiających przewożenie przez granicę w celach niezarobkowych przedmiotów osobistych i użytku domowego), z drugiej likwiduje pewne luki prawne i poprawia jednoznaczność niektórych przepisów. Wprowadza również korektę zasad znakowania zwierząt oraz etykiet dla konkretnych rodzajów okazów.

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 100/2008 z dnia 4 lutego 2008 r.¹⁴ zmieniające w odniesieniu do kolekcji próbek i niektórych formalności związanych z handlem gatunkami dzikiej fauny i flory – rozporządzenie (WE) nr 865/2006 ustanawiające przepisy wykonawcze do rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97.

W art. 1 wprowadza definicję: „data pozyskania oznacza dzień, w którym okaz został schwytany w środowisku naturalnym, przyszedł na świat w niewoli lub został sztucznie rozmnożony, lub jeżeli dzień ten jest nieznanym bądź nie można go dowiedzieć – każdy późniejszy dający się udowodnić dzień, w którym osoba weszła w posiadanie okazu”;

pkt 7 określa definicję: „świadectwa dotyczące określonej transakcji oznaczają świadectwa wydane zgodnie z art. 48, ważne wyłącznie w odniesieniu do określonej transakcji lub większej liczby określonych transakcji”;

pkt 9 podaje definicję: „kolekcja próbek oznacza kolekcję pozyskanych legalnie martwych okazów, ich części i produktów pochodnych, które są przemieszczane przez granice w celach prezentacji”;

pkt 10 wprowadza definicję: „okaz przedkonwencyjny oznacza okaz pozyskany przed włączeniem danego okazu po raz pierwszy do załączników do Konwencji”.

Art. 44a: Państwa członkowskie mogą wydawać świadectwa kolekcji próbek w odniesieniu do kolekcji próbek objętych ważnym karnetem ATA i zawierających okazy gatunków wymienionych w załączniku A, B lub C rozporządzenia (WE) nr 338/97, ich części lub produkty pochodne.

¹⁴ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 100/2008 z dnia 4 lutego 2008 r. zmieniające w odniesieniu do kolekcji próbek i niektórych formalności związanych z handlem gatunkami dzikiej fauny i flory, Dz. U. L. 31/3 z 5.2.2008.

Art. 44b: Jeżeli do kolekcji próbek objętych świadectwem kolekcji próbek załączony jest ważny karnet ATA, świadectwo wydane zgodnie z art. 44a może być wykorzystane jako:

1) zezwolenie na przywóz, zgodnie z art. 4 rozporządzenia (WE) nr 338/97;

2) zezwolenie na wywóz lub świadectwo powrotnego wywozu, zgodnie z art. 5 rozporządzenia (WE) nr 338/97, jeśli kraj przeznaczenia uznaje karne-ty ATA i zezwala na ich stosowanie;

3) świadectwo zgodnie z art. 8 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 338/97 wyłącznie w celu umożliwienia wystawiania okazów na widok publiczny w celach komercyjnych.

Art. 44c

1. W przypadku, gdy kolekcja próbek pochodzi z terytorium Wspólnoty, organem wydającym świadectwa kolekcji próbek jest organ zarządzający państwa członkowskiego, z którego pochodzi kolekcja próbek.

2. W przypadku, gdy kolekcja próbek pochodzi z kraju trzeciego, organem wydającym świadectwo kolekcji próbek jest organ zarządzający państwa członkowskiego pierwszego przeznaczenia, a także świadectwo zostaje wydane na podstawie dostarczonego równoważnego dokumentu wydanego w kraju trzecim.

Art. 44g

Określa, że w sytuacji utraty, kradzieży lub zniszczenia świadectwa kolekcji próbek, może ono być zastąpione innym świadectwem wydanym przez ten sam organ. Świadectwo ma, jeśli to możliwe, taki sam numer i taką samą datę ważności jak oryginał, a w polu 23 należy umieścić jedno z następujących stwierdzeń: „Niniejsze świadectwo jest uwierzytelnioną kopią oryginału” lub: „Niniejsze świadectwo unieważnia i zastępuje oryginał o określonym numerze wydanym w określonym dniu”.

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 359/2009 z dnia 30 kwietnia 2009 r.¹⁵ zawieszające wprowadzanie do Wspólnoty okazów niektórych gatunków dzikiej fauny i flory.

Zawiera wykaz gatunków wymienionych w aneksach A i B do rozporządzenia 338/97, których wprowadzanie do Wspólnoty z niektórych krajów pochodzenia należy zawiesić, oraz wykaz gatunków, co do których zawieszenie nie jest już konieczne.

¹⁵ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 359/2009 z dnia 30 kwietnia 2009 r. zawieszające wprowadzanie do Wspólnoty okazów niektórych gatunków dzikiej fauny i flory, Dz. U. L. 110 z 1.5.2009.

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 407/2009 z dnia 14 maja 2009 r.¹⁶ zmieniające rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi. W rozporządzeniu tym na wniosek Chin do załącznika III Konwencji CITES dodano następujące gatunki: *Corallium elatius*, *Corallium japonicum*, *Corallium konjoi* oraz *Corallium secundum*. W związku z faktem, że niektóre gatunki wymienione w załączniku B nie są obecnie przedmiotem handlu międzynarodowego, który mógłby zagrażać ich przetrwaniu, oraz zostały włączone do załącznika III Konwencji CITES na wniosek niektórych państw, zostały przeniesione do załącznika C.

Analizując przepisy dotyczące międzynarodowego obrotu zagrożonymi wyginięciem gatunkami roślin i zwierząt, które są zawarte w Konwencji Waszyngtońskiej CITES oraz w obowiązujących rozporządzeniach Unii Europejskiej, można stwierdzić następujące różnice.

Do najważniejszych należy zaliczyć: rozporządzenia UE klasyfikują gatunki w czterech aneksach: A, B, C i D, natomiast Konwencja Waszyngtońska CITES w trzech załącznikach I, II i III. W przypadku handlu gatunkami zawartymi w aneksach z państwami nienależącymi do Wspólnoty, podobnie jak w przypadku CITES, rozporządzenia UE wymagają zezwoleń importowych, eksportowych jak i reeksportowych. Jednakże przepisy Wspólnoty Europejskiej odnośnie do importu są bardziej wymagające od tych zawartych w CITES.

Część gatunków, które sklasyfikowane są w załączniku II CITES, znajdują się w Aneksie A rozporządzeń UE, oznacza to bardziej restrykcyjną ochronę. Rozporządzenia UE mogą zawieszać import poszczególnych gatunków z niektórych krajów, nawet jeśli handel tymi gatunkami dopuszczany jest przez CITES. Rozporządzenia Unii Europejskiej regulują zasady transportu, posiadania, znakowania i sprzedaży określonych gatunków nie tylko w skali międzynarodowej, ale także na rynkach krajowych i wspólnotowym, co dotyczy także handlu za pośrednictwem Internetu.

Mając na uwadze konieczność ochrony ginących gatunków roślin i zwierząt, prawodawstwo różnych krajów za pomocą regulacji prawnych stara się jak najskuteczniej je chronić, także Polska była zmuszona dostosować obowiązujące przepisy. Przykładem jest m.in. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r.¹⁷ o ochro-

¹⁶ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 407/2009 z dnia 14 maja 2009 r. zmieniające rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi, Dz. U. L. 123 z 19.5.2009.

¹⁷ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004, Dz. U. z 2004 r., Nr 92, poz. 880 – tekst ost. zm. 2006.01.01, MP 05.62.861.

nie przyrody, regulująca odpowiedzialność związaną z nielegalnym przewozem i obrotem roślinami i zwierzętami w następujący sposób:

Zgodnie z art. 61 ust. 1 w/w ustawy

Przewożenie przez granicę państwa roślin i zwierząt należących do gatunków, podlegających ograniczeniom na podstawie przepisów prawa Unii Europejskiej, a także ich rozpoznawalnych części i produktów pochodnych, wymaga uzyskania zezwolenia ministra właściwego do spraw środowiska, z zastrzeżeniem ust. 2.

W myśl art. 128 w/w ustawy, Kto:

1) bez zezwolenia lub wbrew jego warunkom albo bez świadectwa fitosanitarnego przewozi przez granicę państwa rośliny lub zwierzęta, o których w art. 61 ust. 1, a także ich rozpoznawalne części i produkty pochodne;

2) narusza przepisy prawa Unii Europejskiej dotyczące ochrony gatunków dziko żyjących zwierząt i roślin w zakresie regulacji obrotu nimi poprzez:

a) nieprzedkładanie zgłoszenia importowego,

b) używanie okazów określonych gatunków w innym celu niż wskazany w zezwoleniu importowym,

c) korzystanie w sposób nieuprawniony ze zwolnień od nakazów przy dokonywaniu obrotu sztucznie rozmnożonymi roślinami,

d) oferowanie zbycia lub nabycia, nabywanie lub pozyskiwanie, używanie lub wystawianie publicznie w celach zarobkowych, zbywanie, przetrzymywanie lub przewożenie w celu zbycia okazów określonych gatunków roślin i zwierząt,

e) używanie zezwolenia albo świadectwa dla okazu innego niż ten, dla którego było ono wydane,

f) składanie wniosku o wydanie zezwolenia importowego, eksportowego, reeksportowego, lub świadectwa bez poinformowania o wcześniejszym odrzuceniu wniosku – podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat¹⁸.

Kolejnym aktem prawnym regulującym opisane wcześniej zagadnienie, jest Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz niektórych ustaw¹⁹. Wprowadza następujące zmiany:

W art. 5 po pkt. 1 dodano pkty 1a-1d w brzmieniu:

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz niektórych ustaw, Dz. U. z 13 listopada 2008 r., Nr 201, poz. 1237.

1a) gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty – gatunek roślin lub zwierząt, który na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej jest:

a) zagrożony, z wyjątkiem gatunków, których naturalny zasięg na terytorium jest zasięgiem krańcowym i które nie są zagrożone lub podatne na zagrożenie w zachodnim regionie palearktycznym, lub

b) podatny na zagrożenie, czyli mogący w najbliższej przyszłości zostać zakwalifikowany do kategorii gatunków zagrożonych, jeśli czynniki będące przyczyną zagrożenia będą na niego nadal oddziaływać, lub

c) rzadki, czyli o niewielkiej populacji, który nie jest obecnie zagrożony ani podatny na zagrożenia, ale podlega ryzyku zagrożenia ze względu na występowanie w obrębie ograniczonych obszarów geograficznych albo znaczne rozproszenie na większym obszarze, lub

d) endemiczny i wymagający specjalnej uwagi ze względu na szczególny charakter jego siedliska lub potencjalne oddziaływanie jego eksploatacji na te siedliska lub potencjalne oddziaływanie jego eksploatacji na stan jego ochrony;

1b) gatunek o znaczeniu priorytetowym – gatunek zagrożony, w odniesieniu do którego Wspólnota ponosi szczególną odpowiedzialność z powodu wielkości jego naturalnego zasięgu mieszczącego się na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej;

1c) gatunek obcy – gatunek występujący poza swoim naturalnym zasięgiem w postaci osobników, dzięki którym mogą one rozmnażać się.

Po pkt. 11, który podaje definicje ogrodu zoologicznego, dodano pkt 11a w brzmieniu:

„11a) okaz gatunku – roślinę, zwierzę lub grzyb z danego gatunku, żywe lub martwe, każdą ich część, formę rozwojową, jajo lub wydmuszkę, a także produkt pochodny również zawarty w innych towarach oraz towary, które zgodnie z dołączonym dokumentem, opakowaniem, oznakowaniem lub etykietą, lub jeżeli wynika to z jakichkolwiek innych okoliczności, mają zawierać lub zawierają części lub produkty pochodne z roślin, zwierząt, lub grzybów z danego gatunku”.

W art. 61 ust. 1-5 otrzymują brzmienie:

„1. Organem zarządzającym w rozumieniu rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi jest minister właściwy do spraw środowiska, a organem naukowym w rozumieniu tych przepisów jest Państwowa Rada Ochrony Przyrody.

2. Wywóz żywych roślin należących do gatunków objętych ochroną na podstawie przepisów, o których mowa w ust. 1, pochodzących z uprawy, jest dozwolony na podstawie świadectw fitosanitarnych, na warunkach określonych w tych przepisach.

3. Do wniosku o wydanie zezwolenia na import żywych zwierząt lub jaj gatunków objętych ochroną na podstawie przepisów, o których mowa w ust. 1, dołącza się opinię lub orzeczenie lekarsko-weterynaryjne powiatowego lekarza weterynarii, stwierdzające spełnienie przez importera warunków przetrzymywania tych gatunków, odpowiadających ich potrzebom biologicznym.

4. Do wniosku o wydanie zezwolenia lub świadectwa uprawniającego do eksportu okazów gatunków objętych ochroną na podstawie przepisów, o których mowa w ust. 1, dołącza się:

1) zezwolenie na pozyskiwanie ze środowiska okazów gatunków wymienionych we wniosku, albo

2) wypis z dokumentacji hodowlanej lub orzeczenie lekarsko-weterynaryjne powiatowego lekarza weterynarii potwierdzające urodzenie w hodowli okazów i ich przodków – w przypadku zwierząt, albo

3) oświadczenie wnioskodawcy o pochodzeniu okazów roślin z uprawy.

5. Zezwolenie lub świadectwo wymagane na podstawie przepisów, o których mowa w ust. 1, jest wydawane na wniosek, po zasięgnięciu opinii Państwowej Rady Ochrony Przyrody w przypadkach określonych przepisami prawa Unii Europejskiej”.

Ust. 7 i 8 otrzymują brzmienie:

„7. Minister właściwy od spraw środowiska może odmówić wydania zezwolenia lub świadectwa, jeżeli importer, eksporter lub reeksporter, podany we wniosku o wydanie zezwolenia lub świadectwa, był skazany prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo związane z naruszeniem przepisów, o których mowa w ust. 1, w okresie 3 lat od dnia uprawomocnienia się wyroku.

8. Minister właściwy do spraw środowiska cofa zezwolenie lub świadectwo, jeżeli:

1) po jego wydaniu zostaną ujawnione okoliczności, o których mowa w ust. 7, uzasadniające odmowę wydania, lub

2) zezwolenie lub świadectwo zostało użyte niezgodnie z warunkami w nim zawartymi”.

W art. 62 ust. 1 i 2 otrzymują brzmienie:

„1. Koszty transportu oraz utrzymania żywych okazów gatunków chronionych na podstawie przepisów, o których mowa w art. 61 ust. 1, zatrzymanych przez właściwe organy, ponosi Skarb Państwa, a ich rozliczenia dokonuje

regionalny dyrektor ochrony środowiska właściwy ze względu na położenie podmiotu, któremu zostały przekazane zatrzymane okazy.

2. Okazy, o których mowa w ust. 1, mogą być przekazywane do ogrodów zoologicznych lub ośrodków rehabilitacji zwierząt”.

W art. 63

a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Minister właściwy do spraw środowiska prowadzi rejestr instytucji naukowych uprawnionych do przewożenia w celach naukowych przez granicę Unii Europejskiej bez zezwolenia wydanego na podstawie przepisów, o których mowa w art. 61 ust. 1, okazów zielnikowych lub okazów muzealnych zakonserwowanych, zasuszonych albo w inny sposób utrwalonych, lub żywego materiału roślinnego, w celu nieodpłatnej wymiany, użyczenia lub darowizny”.

b) ust. 7 otrzymuje brzmienie:

„7. Przewożenie przez granicę Unii Europejskiej okazów, o których mowa w ust. 1, wymaga oznakowania etykietą opakowania, w którym okazy są przewożone, zgodnie z przepisami, o których mowa w art. 61 ust. 1”.

W art. 128 pkt 1 otrzymuje brzmienie:

„1) bez dokumentu wymaganego na podstawie przepisów, o których mowa w art. 61 ust. 1, lub wbrew jego warunkom przewozi przez granicę Unii Europejskiej okaz gatunku podlegającego ochronie na podstawie przepisów, o których mowa w art. 61 ust. 1”.

Art. 130 otrzymuje brzmienie:

„Art. 130.1. Sąd doręcza odpis wydanego prawomocnego orzeczenia o przypadku okazów gatunków:

1) ministrowi właściwemu do spraw środowiska – w przypadku gatunków objętych ochroną na podstawie przepisów prawa Unii Europejskiej, o których mowa w art. 61 ust. 1;

2) Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska – w przypadku gatunków obcych;

3) regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska właściwemu ze względu na miejsce popełnienia wykroczenia lub przestępstwa – w przypadku gatunków rodzimych.

2. Okazy gatunków podlegające przekazaniu podmiotom uprawnionym do ich utrzymywania, wyznaczanym decyzją administracyjną przez organy, o których mowa w ust. 1.

3. Organy, o których mowa w ust. 1, mogą zarządzić, w drodze decyzji administracyjnej, na koszt skazanego, odesłanie okazów gatunków, wobec których przepadek orzeczono, do państwa z którego dokonano ich przywozu.

4. Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska może zarządzić w drodze decyzji administracyjnej, na koszt skazanego, uśmiercenie zwierząt gatunków obcych stanowiących własność sprawcy”.

Akty i regulacje prawne ulegają ciągłym zmianom, między innymi z powodu zmian klasyfikacji statusu gatunków. Pewne gatunki zostają uznane jako już zagrożone wyginięciem ze względu na ograniczenie populacji, co wynika ze zmian środowiska, w którym występują. Inne dzięki zdecydowanym działaniom są uznane za mniej zagrożone i w związku z tym nie muszą być objęte rygorystycznymi kryteriami.

CURRENT LEGISLATIVE SYSTEM CONCERNING
THE CONTROL OF INTERNATIONAL
TRADE IN ENDANGERED SPECIES OF WILD FAUNA AND FLORA INCLUDED
IN WASHINGTON CONVENTION (CITES),
EUROPEAN LAW AND POLISH REGULATIONS

S u m m a r y

According to the increasing problem of endangered Species of Wild Fauna and Flora all over the world, it was highly necessary to stop it immediately by means of proper regulations and legislative system. As the example of working it out and achieving it, was issuing the appropriate principles. There are international agreements which covered a lot of species with the protection in the continent and worldwide, for instance: The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), which was signed in 1973, aims to ensure that international trade in specimens of wild animals and plants does not threaten their survival. There were many countries that joined the Convention as parties of agreement, Poland was one of them (12.12.1989). The government's statement and the convention's text was published in the Official Journal No 27, 112, 113 of 4 April 1991. Holding conferences every two or three years seems to be the most important aspect of cooperation among CITES Convention parties of agreement.

There have been 14 meetings arranged so far, their dates and venues are mentioned in the article.

European Community issued regulations concerning the control of Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora as follows:

1) Council Regulation (EC) No 338/1997 of 9 December 1996 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein (OJ L 61, 3.3.1997, p. 1–69).

2) Commission Regulation (EC) No 407/2009 of 14 May 2009 amending Council Regulation (EC) No 338/97 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein (OJ L 123, 19.5.2009, p. 3).

3) Commission Regulation (EC) No 865/2006 of 4 May 2006 laying down detailed rules concerning the implementation of Council Regulation (EC) No 338/97 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein (OJ L 166, 19.6.2006, p. 1–69).

4) Commission Regulation (EC) No 100/2008 of 4 February 2008 amending, as regards sample collections and certain formalities relating to the trade in species of wild fauna and flora, Regulation (EC) No 865/2006 (OJ L 31, 5.2.2008, p. 3).

5) Commission Regulation (EC) No 359/2009 of 30 April 2009 suspending the introduction into the Community of specimens of certain wild fauna and flora (OJ L 110, 1.5.2009, p. 3).

Polish legislative system issued regulations concerning the given subject as follows:

Act of 16 April 2004 on the protection of wild fauna and flora (OJ 92, 880) Act of 3 October 2008 on modification of the protection of wild fauna and flora act (OJ 13 November 2008 No 201, 1237).

The regulations concerning the control of Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora are being updated and altered all the time due to e.g. species status classification.

Summarizing income from smuggling and illegal trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora is estimated to be close to the illegal trade in weapon or drugs.

The figures highlight how big the problem is. Simultaneously the punishment for the infringements and crime in trade of Endangered Species of Wild Fauna and Flora is relatively low to the punishment for drugs or weapons.

Słowa kluczowe: ginące gatunki roślin i zwierząt, Konwencja Waszyngtońska (CITES).

Key words: endangered species of wild fauna and flora, Washington Convention (CITES).